

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată
de Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MORARIU, IULIU-MARIUS

**Virgil Gheorghiu și Monica Lovinescu:
conflictul Orei 25 reflectat în dosarele securității /**

Iuliu-Marius Morariu; pref.: Thierry Gillyboeuf. -
București: Eikon, 2021

ISBN 978-606-49-0519-2

I. Gillyboeuf, Thierry (pref.)

821.135.1

DTP: Claudia Popescu

Editor: Valentin Ajder

Iuliu-Marius Morariu

*Virgil Gheorghiu și
Monica Lovinescu*

– conflictul *Orei 25*
reflectat în dosarele Securității –

E I K O N

București, 2021

1. Introducere

Istoria exilului românesc din spațiul francez în perioada comunistă, e una interesantă și dinamică deopotrivă. Peisajul cultural de aici a fost marcat de inițiative și proiecte culturale, sociale sau civice, acțiuni militante, tentative de sabotare sau distrugere a oponentilor comunismului, inițiate de Securitate³, scandaluri și alte chestiuni similare. Oamenii de cultură care au format ceea ce se definește astăzi prin intermediul acestei sintagme s-au străduit mereu să se afirme ca o voce anticomunistă puternică. Uneori, au și reușit. Alteori, interese și percepții diferite au declanșat adevărate scandaluri, de care autoritățile din țară s-au folosit pentru a-i decredibiliza.

Un moment tensionat important ce a marcat istoria lui a fost și conflictul,

³ Exemplară în acest sens, putând fi considerată situația lui Virgil Tănase. Pentru mai multe informații cu privire la acest subiect, a se vedea: Virgil Tănase, *Leapșa pe murite – document polițist literar*, col. „Istории subiective”, Editura Adevărul Holding, București, 2011; Liviu Tofan, *A patra ipoteză – anchetă despre o uluitoare afacere de spionaj*, Editura Polirom, Iași, 2012.

petrecut în anul 1953, între Virgil Gheorghiu și Monica Lovinescu. Asupra lui ne vom opri în rândurile următoare, încercând să-l analizăm, să vedem cum s-a reflectat el în documentele celor doi protagoniști și în cele ale Securității, și în același timp, să arătăm ce impact a avut el asupra exilului românesc din spațiul parizian. În realizarea acestui demers ne vom folosi deopotrivă de informații editate și inedite, pe care vom încerca să le prezentăm și investigăm, folosindu-ne de instrumentarul metodologic aflat în uz în cercetarea științifică.

2. Stadiul actual al cercetării și alte aspecte metodologice

Până în momentul de față, despre Virgil Gheorghiu s-a scris destul de mult. I s-au dedicat biografii⁴, teze de doctorat în care sunt analizate operele lui⁵, studii sau articole⁶. Cu toate acestea, întrucât

⁴ Amaury d'Esneval, *Gheorghiu*, col. "Qui suis-je?", Pardes, Puiseaux, 2003.

⁵ Mirela Drăgoi, *Constantin Virgil Gheorghiu: între lume și text*, Galați University Press, Galați, 2009; Rodica Ioana Olah (Marian), *Constantin Virgil Gheorghiu. Studiu monografic* (mss., teză de doctorat), Alba-Iulia, 2012; Afif Hadam, *Harmonies et conflicts de valeurs chez Constant Virgil Gheorghiu*, Editura Universității din București, București, 1996.

⁶ Traian Cicoare, „Constantin Virgil Gheorghiu, la trei lustre de postumitate”, în *Symposium – revistă de științe Socio-Umane*, V (2007), nr. 1 (9), pp. 366-370; Gabriela Iliuță, „Constantin Virgil Gheorghiu, „Exile dans la Coquille de l'écriture du roman „La seconde chance”, în vol. *Language, discourse and multicultural dialogue*, vol. 1, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureș, 2013, pp. 552-555; Carl Isabel Lundberg, „Review – The twenty-fifth hour”, în *Manas*, III (1950), No. 31, pp. 5-7; Marinela Doina Dorobanțu, Erwin Kretz, „Exile and Interculturalism – The Case of Five French Writers of Romanian Origin”, în *Studii de știință și cultură*, VII (2011), nr. 3, pp. 111-117; Ovid. S. Crohmălniceanu, *Literatura*

conflictul lui cu Monica Lovinescu a reprezentat un aspect relativ periferic al

română între cele două războaie mondiale, vol. 2, Editura Minerva, București, 1974, pp. 562-570; Iuliu-Marius Morariu, Ștefan Josan, "Elements of spiritual autobiography in the literary works of Virgil Gheorghiu", în *Research and Science Today*, V (2016), No. 1 (11), pp. 83-88; Iuliu-Marius Morariu, „Elemente ale spiritualității ortodoxe în opera literară a lui Virgil Gheorghiu”, în *Symposium – „Cultural Transparency and the Loss of Privacy in the Era of Digital Technology: How Is This Shaping Our Becoming and the Ethical Dilemmas Related to It”, Edited by The Romanian Institute of Orthodox Theology and Spirituality from New York, XXIII* (2016), pp. 63-73; Idem, „Însemnările de război și importanța lor pentru Constantin Virgil Gheorghiu”, în *Analele Aradului*, II (2016), pp. 712-721; Idem, „Opera lui Virgil Gheorghiu, între literatură și autobiografie”, în Ilie Rad (coord.), *Anuarul Colegiului Studentesc de Performanță Academică 2015-2016*, nr. 3, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 263-271; Idem, „Conflictul dintre Virgil Gheorghiu și Monica Lovinescu, reflectat în scrierile lui Mircea Eliade și Neagu Djuvara”, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană – studii și comunicări din Banat – Crișana*, vol. XII, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2017, pp. 575-585; Florin Țurcanu, „Un moment roumain a Paris”, in Mihail Neamțu, Bogdan Tătaru-Cazaban (eds.), *Memory, Humanity and Meaning. selected essays in Honor of Andrei Pleșu's Sixtieth Anniversary offered by New Europe College Alumni&friends*, Zeta Books, București, 2009, pp. 515-530; Dumitru Micu, *Literatura română în secolul al XX-lea*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, pp. 320-324.

biografiei sale, pe care scriitorul însuși s-a străduit să-l oculteze⁷, el nu a fost reliefat decât parțial de către Constantin Cubleşan, în paginile volumului: *Escale în croazieră*⁸, și de către unii autori de studii și articole, care-l pomenesc în treacăt⁹.

Nici Monica Lovinescu nu s-a preocupat foarte mult de diseminarea acestui aspect în paginile lucrărilor ei. Mici însemnări privitoare la relația ei cu scriitorul vor apărea din când în când în paginile jurnalelor ei, unele referindu-se chiar la acest aspect¹⁰. Cu toate acestea,

⁷ Virgil Gheorghiu va vorbi despre acest episod, sau mai precis despre urmările lui, doar succint în *La Cravache*, și în *Omul care călătorea singur*. A se vedea: Virgil Gheorghiu, „Le sceau de l'infamie (Journal intime)”, în Virgil Gheorghiu, *La cravache*, Librairie Plon, Paris, 1960, pp. 219-237; Idem, *Omul care călătorea singur*, trad. Gheorghii Ciocoi, Editura Sophia, București, 2010, pp. 236-248.

⁸ Constantin Cubleşan, *Escale în croazieră*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011. Volumul a fost reeditat ulterior, sub un alt titlu, la editura Sophia din București. A se vedea: Idem, *Constantin Virgil Gheorghiu – aventura unei vieți literare*, Editura Sophia, București, 2016. Întrucât am avut acces la ediția princeps, o vom folosi pe aceasta în cadrul prezentei cercetări.

⁹ Cf. Traian Cicoare, „Constantin Virgil Gheorghiu, la trei lustre de postumitate”, p. 366-369.

¹⁰ Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, col. „Memorii-Jurnale-Convorbiri”, Editura Humanitas, 1999, pp. 65-67; Idem, *Jurnal*, vol. 5 – 1996-1997, col. „Memorii-jurnale-convorbiri”, Editura Humanitas, București, 2005, p. 146; Idem, *Jurnal*, vol. 6 – 1998-

activitatea ei literară și radiofonică nu-i va permite luxul unor explicații lungi și grandilocvente.

Din pricina acestui fapt, episodul va rămâne insuficient reliefat în literatura contemporană. Întrucât el reprezintă un moment important din istoria exilului românesc din spațiul francez, atât pentru faptul că a mobilizat împotriva lui Gheorghiu nume mari precum cel al lui Mircea Eliade, cât și pentru urmările lui, ne-am propus să îl investigăm în paginile cercetării de față.

Pentru a oferi o perspectivă cât mai complexă, am analizat atât dosarele de urmărire ale celor doi protagoniști aflate în arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității¹¹, cât și operele celor doi, în care aceștia vorbesc despre eveniment, sau însemnările altor autori importanți din spațiul pomenit, care scriu despre aceste eveniment fie în

2000, col. „Memorii-jurnale-convorbiri”, Editura Humanitas, București, 2002, pp. 160-161, p. 370.

¹¹ Respectiv: Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare se va cita: A.C.N.S.A.S), *M.F.I./Neamț*, rola 356; Idem, *Fond Serviciul de Informații Externe (S.I.E)*, dosar nr. 4408/2; Idem, *Fond Serviciul de Informații Externe (S.I.E)*, dosar nr. 4408; Idem, *Fond Serviciul de Informații Externe (S.I.E)*, dosar nr. 349; Idem, *Fond Informativ*, cota I - 185086, Dosar Gheorghiu Virgil; Idem, *Fond Informativ*, cota I - 234624, Dosar Gheorghiu Virgil.

paginile corespondenței lor¹², fie în cele ale memoriilor¹³. Ele vor fi prezentate și analizate critic, lucrarea reunind, din punct de vedere metodologic, aspecte ale metodei narative, ale celei deductive, dar și ale celei analitice.

¹² Cf. Mircea Eliade, *Europa, Asia, America... Corespondență A-H*, vol. 1, ed. Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1999, p. 385, p. 441, p. 459, p. 468, p. 481; Idem, *Europa, Asia, America... Corespondență*, vol. al II-lea – „I-P”, ed. Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1999, p. 469, p. 523; Idem, *Europa, Asia, America... Corespondență*, vol. al III-lea, ed. Mircea Handoca, Editura Humanitas, București, 1999, p. 255, p. 257, p. 259, p. 260, p. 425, p. 427, p. 481, p. 482, p. 490, p. 510, p. 520, p. 521, pp. 545-546.

¹³ Sanda Stolojan, *Nori peste balcoane. Jurnal din exilul parizian*, trad. de Micaela Slăvescu, revizuită de Sanda Stolojan, col. „Memorii – jurnale”, Editura Humanitas, București, 1996, pp. 22-23, pp. 104-105; Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948-1990)*, Ediția a X-a, Editura Humanitas, București, 2012, pp. 164-167.

3. Conflictul dintre Virgil Gheorghiu și Monica Lovinescu

Înainte de a vorbi despre modul în care se reflectă conflictul dintre cei doi mari scriitori români în sursele deja menționate, am socotit potrivită o scurtă prezentare a contextului care a dus la declanșarea lui și o descriere succintă a acestuia.

Născut la Valea Albă, în localitatea Războieni din județul Vaslui în anul 1916¹⁴, scriitorul va cunoaște o frumoasă ascensiune în spațiul cultural românesc până la debutul celui de-al doilea război mondial, fiind premiat în mai multe rânduri de către Fundațiile Regale¹⁵ și publicând mai multe volume de poezii, între care se remarcă, *Caligrafie pe zăpadă*¹⁶. În timpul conflagrației, a activat

¹⁴ Virgil Gheorghiu, *Memorii – martorul orei 25*, trad. Sanda Mihăiescu-Cârsteanu, col. „Sinteze-documente-eseuri”, Editura 100+1 Gramar, București, 1999, p. 7.

¹⁵ Ovid. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. 2, p. 563.

¹⁶ Constantin Virgil Gheorghiu, *Caligrafie pe zăpadă*, col. „Operele premiate ale scriitorilor tineri români”, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1940.

ca reporter de război, publicând volumele *Am luptat în Crimeea*, *Cu submarinul la asediul Sevastopolului* și *Ard malurile Nistrului*¹⁷, ce conțin descrieri ale unor evenimente trăite sau auzite de el din timpul diferitelor lupte. Acestea s-au bucurat de un real succes în epocă, fiind reeditate în mai multe rânduri.

Întrucât, între timp se căsătorise cu Ecaterina Burbea, evreică de origine, iar naționalitatea ei nu convenea legionarilor, care au refuzat să-i prelungească autorizația de presă după ce s-a întors de pe front, a fost nevoit să plece ca atașat cultural și secretar de presă în cadrul ambasadei române din Zagreb¹⁸. În acest context și în acest spațiu, îl vor găsi evenimentele de la 23 august 1944. Atunci, va refuza să se întoarcă în țară, în cadrul schimbului de prizonieri diplomatici pe care-l propuseseră cele două state¹⁹, fapt

¹⁷ Idem, *Ard malurile Nistrului*, Editura Gee, București, 1993; Idem, *Reportaje de război*, ed. Ioan Neculoiu, Editura Agaton, Făgăraș, 2008.

¹⁸ A.C.N.S.A.S, *Fond Informativ*, cota I - 185086, Dosar Gheorghiu Virgil, f. 13. Aici, după cum arată documentele, a funcționat de asemenea și ca agent sub acoperire în cadrul Siguranței Statului, transmițând informații cu privire la situația internațională și părerea unor diplomați din alte țări cu privire la România.

¹⁹ Detalii în: Virgil Gheorghiu, *Ispita libertății – memorii II*, trad. Sanda Mihăiescu-Cîrsteanu, col. „Sinteze. Documente. Eseuri”, Editura 100+1 Gramar, București, 2002.

ce-l va transforma pentru o vreme în prizonierul unui lagăr american din spațiul austriac. Aici va studia între timp teologia protestantă la Heidelberg și va scrie romanul *Ora 25*, care-l va face celebru, dar îi va aduce și multe probleme. Ulterior, după mai multe încercări eșuate²⁰, va reuși

²⁰ De altfel, autorul își propusese inițial să plece în Canada, însă acolo va fi refuzat, pe motiv că în acel spațiu nu se căutau intelectuali. Episodul este frumos descris de către Constantin Cubleşan, care arată și cum au reușit scriitorul și soția lui să ajungă în Paris: „După o încercare de a emigra în Canada (decembrie 1947), eșuată e motivul că acolo nu se caută intelectuali, decide să se stabilească în Franța. Fără acte în regulă, nu-i rămânea decât soluția trecerii frauduloase a graniței, prin Elveția, unde hazardul îi scoate în cale un jandarm protector: „- Ai nevoie de o doică în viață, mi-a spus. O să fac eu pe doica pentru tine, fiindcă nu vreau să te mai văd pe-aici. Ascultă-mă bine. Vreo sută de kilometri începând de aici, veți evita drumurile și aglomerațiile. Veți merge mai ales noaptea. Nu vorbiți cu nimeni. Dacă sunteți arestați la mai puțin de o sută de kilometri de frontieră, veți fi expulzați. S-a înțeles? După ce ați străbătut o sută de kilometri, mergeți prin mijlocul drumului, ieșiți în fața jandarmilor. O să vă aresteze și o să vă trimită gratis la Paris. Așa o să faceți economie” (Ispita libertății). Urmând sfaturile, planul reușește și la începutul lunii august 1948, amândoi soții ajung la capătul călătoriei, în Franța”. Constantin Cubleşan, *Escală în croazieră. Constantin Virgil Gheorghiu*, p. 24. Cf. Virgil Gheorghiu, *Ispita libertății – memorii II*, pp. 197-198.